

معاون آموزش، پژوهش و فناوری جمعیت هلال احمر در گفت‌وگو با «شهرود»:

توجه به نقش آموزش همگانی در جمعیت مشهود است

اگر هلال احمر نهادی بود که فقط باید به عملیات می پرداخت، کلمه‌هایی مثل «سرمايه اجتماعي» و «تاب‌آوری» اصلا در این نهاد معنا نداشت!

عکس: ستاره و کاظمی

دکتر: مسأله‌ای که در همایش مدیران ستادی و عامل استان‌های هلال احمر با موضوع افزایش تاب‌آوری در جامعه توجه من را به خود جلب کرد، بحث تعریف تاب‌آوری و حیطه فعالیت‌های جمعیت هلال احمر در این موضوع است، اگر موافق هستید برای شروع، یک تعریف مشخص از تاب‌آوری داشته باشیم.

بگذارید گفت‌وگو را با این نکته مهم آغاز کنم، ما باید یک موضوع را در نظر داشته باشیم، ادبیات جدید از قبیل «سرمايه‌های اجتماعي»، «تاب‌آوری»، «مسئولیت‌پذیری اجتماعي»، حالا با یک نگاه جدید «مدافع‌گری»، کلید واژه‌گانی هستند که به تازگی به ناگاه جمعیت هلال احمر پیوسته‌اند، من نمی‌گویم این ادبیات در حوزه عملکردی ماموریت‌های هلال احمر نیست، ولی این کلمات اخیرا دارد پررنگ‌تر می‌شود. من این را هم نمی‌گویم که عملکرد ما متناسب با این کلیدواژه‌ها نبوده است. یعنی ممکن است ما یک اقدامی را انجام داده باشیم که در راستای این کلیدواژه باشد، چرا؟ چون مثلا ما شاید در صدد گذشته کلمه سرمايه اجتماعي را نمی‌شناختیم، ولی نوع عملکرد طوری بوده است که در راستای ارتقای سرمايه اجتماعي حرکت شده. خروجی هلال احمر سال گذشته این بوده که از نگاه مردم به عنوان خوشنام‌ترین نهاد طرح موضوع انتخاب می‌شود. پس ممکن است که ما کلیدواژه سرمايه اجتماعي را نمی‌شناختیم، اما نوع عملکردمان طوری بوده است که به این واژه در اجرا عمل کرده‌ایم، به اصطلاح خروجی مان این شاخص بوده است. این را هم در نظر داشته باشید که تفاوت‌ها در حوزه جمعیت هلال احمر در برنامه توسعه پنجم و ششم مشخص شده است، من چند بار گفته‌ام تفاوت‌ها را اگر بخواهیم ملموس‌تر ببینیم، بروید شمابرنامه پنجم توسعه را در حوزه هلال احمر مرور کنید، تکلیفی که در برنامه توسعه ششم هم تعیین شده را هم ببینید، همین تفاوت‌های فنی تفاوت دیدگاه ایجاد شده.

اگر امکان دارد در مورد تفاوت‌های برنامه توسعه پنجم و ششم در حوزه هلال احمر بیشتر توضیح دهید.

حوزه امدادونجات بود و حتی آموزش همگانی هم در هلال احمر آموزش همگانی امدادونجات است. ولی اگر کمی دقت کنید، ادبیات در برنامه توسعه ششم تغییر کرده است. ادبیات در حوزه تاب‌آوری وارد شده است، سرمايه اجتماعي و حتی در بندهای اقدام و پاسخ هم باز با نگاه پیشگیری هستند، این تفاوت‌ها نشان می‌دهند که در کل در جمعیت کلید واژه‌ها در حال نهاده شدن هستند، زیرا قانون گذار هم به نمایندگی از مخاطب خود که همان مردم هستند، متناسب با آن نهاد و عملکردی که از آن نهاد می‌بینند و گفتمانی که از آن نهاد صادر می‌شود، در قانون تکلیف تعیین می‌کند. چرا برای هلال احمر این ادبیات تصویب می‌شود، اگر هلال احمر نهادی بود که تنها به عملیات بایسد می‌پرداخت، کلماتی مثل «سرمايه اجتماعي» و «تاب‌آوری» اصلا معنا نداشتند. یا به عنوان مثال هلال احمر در بحث مدافع‌گری؛ اگر هلال احمر در حوزه رسیدن به جامعه ایمن و آماده، یک تکلیف قانونی برایش مشخص می‌شود، بخش ناچیزی از جامعه ایمن با هلال احمر ارتباط دارد. در حال حاضر هم بخش قابل توجهی از ایمنی، بحث سازه‌ای است، یعنی شما نمی‌توانید بگویید جامعه ایمن است و به بحث سازه‌ای آن توجه نکنید. در جامعه تاب‌آور، شاید شاخص سازه‌ای کم‌رنگ‌تر نباشد، اما وقتی می‌گوییم جامعه ایمن، حتما بخش قابل توجهی سازه‌ای است. بنابراین سازه‌ای هم از تباطی با هلال احمر ندارد. بنابراین چرا این تکلیف بر دوش هلال احمر گذاشته شده است، این به دلیل همان پذیرش بخش مدافع‌گری هلال احمر است. پذیرش به سادگی هم شکل نمی‌گیرد، پذیرش، متناسب با خروجی مطالب، عناوین و کلیدواژه‌هایی است که هم در اقدام، هم در عمل، هم در فکر و ذهن شکل می‌گیرد و منجر به پذیرش از سمت قانون گذار می‌شود.

درود جمعیت هلال احمر هم به موضوع تاب‌آوری بر مبنای تکلیف قانونی بوده است که در برنامه ششم توسعه مطرح شده و از دیگر سو، جمعیت هلال احمر مسئولیتی را در این حوزه از سوی فدراسیون بین‌المللی صلیب‌سرخ و هلال احمر برعهده دارد. به موضوع تاب‌آوری در تمام اسناد به‌ویژه سند برنامه ششم توسعه در کنار کلماتی چون سرمايه اجتماعي، به عنوان یکی از شاخص‌های عملکردی و نقش هلال احمر در این خصوص توجه شده است.

چوناب دکتر چه اهدافی در این کارگاه دو روزه دنبال شد؟

این واژه‌ها که عنوان شدند، نیاز به پایش، رصد، شاخص گذاری و ارزیابی دارند. هر کلیدواژه‌ای که در یک فعالیت یا حوزه ماموریت باید تعریف شود، پارادایم ذهنی انسان‌هایی است که باید مشترک شوند و نگاهشان یکسان شود. این کارگاه هم به همین منظور شکل گرفت. همه باید بدانند که چه می‌خواهند، تصمیم به انجام چه کاری دارند و قرار است این کشتی با این ماموریت از کجا به کجا سفر کند؟ این کارگاه در این راستا شکل گرفت. اما طبیعی است که کلیدواژه‌ها تعریف ندارند، همان طور که معنای این لغات با هم یکسان نیستند.

برگزاری کارگاه دو روزه «تاب‌آوری جامعه در چارچوب راهبرد ۱۰ ساله جمعیت هلال احمر» با توجه به این است که هدف و برنامه هلال احمر، رسیدن به جامعه‌ای ایمن، تاب‌آور و آماده در

راستای ترویج صلح و بشردوستی است. همچنین به منظور آشناسازی مجموعه مدیران هلال احمر با این مفاهیم، این کارگاه ۲ روزه برگزار شد که مدیران جمعیت با حضور در ۶ کارگروه با محیط‌های مختلف تاب‌آوری آشنا شوند تا با مشخص شدن جایگاه هلال احمر در حوزه تاب‌آوری و ترسیم وضع موجود، برنامه جمعیت برای رسیدن به وضع مطلوب که هدف برنامه ۱۰ ساله است، محقق شود.

اما باید برای ایسن واژه‌ها یک محدودیت دایره‌ای تعریف شود؟

این مهم است که ما بتوانیم مدام با تکرار، گفت‌وگو و بحث‌های رفت و برگشتی این امر را به یک گفتمان واقعی برسانیم.

به نظر شما در حال حاضر به یک گفتمان تبدیل شده‌است؟

به نظر من در فاز نخست بحث انتقال مطالب، بحث شناخت کلیدواژه است که این اقدام شروع شده است. اگر قدر مسلم دانش جمعیت نسبت به این واژه‌ها را مقایسه کنیم، نسبت به چندسال گذشته کاملا تغییر کرده است. به صورت محسوس روند صعودی داشته است؛ زیرا می‌بینیم رؤسای شعب ما این ادبیات را تکرار می‌کنند، اما آیا به نقطه مطلوب در شناخت تمام موضوع رسیده‌ایم؟ پاسخ خیر است، این یک موضوع تدریجی است، بهترین مدل این است که ما شناختی

حسام خراسانی | «تاب‌آوری» واژه‌ای است که به تازگی در دایره لغات و ادبیات حوزه بحران در کشور شکل گرفته. از این واژه معنای و تعاریف مختلفی شده است. اما مفهوم ساده‌ای که می‌توان از این واژه داشت، این است که یک جامعه تا چه اندازه توانایی و تحمل مواجهه با یک بحران را دارد. موضوع تاب‌آوری در کشور ما توسط سازمان‌های مختلف دنبال می‌شود. جمعیت هلال احمر هم به عنوان بزرگترین سازمان مردم نهاد سعی کرده با تبیین و تعریف این واژه فعالیت خود را در راستای افزایش تاب‌آوری در جامعه دنبال کند؛ به همین منظور همایش مدیران ستادی و عامل استان‌های جمعیت هلال احمر با موضوع افزایش تاب‌آوری در جامعه به بررسی برنامه‌ها و راهبردهای استراتژی جمعیت هلال احمر برگزار شد؛ در این همایش ۶ کارگروه با عناوین اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، فیزیکی، محیط‌زیست و مدیریتی تشکیل شد تا به بررسی و تطبیق برنامه‌ها، حیطه‌های تاب‌آوری پرداخته شود. «شهرود» در گفت‌وگو با دکتر سعید حمید جمال‌الدینی، معاون آموزش، پژوهش و فناوری جمعیت هلال احمر به بررسی اهداف این کارگاه و همچنین بررسی حیطه فعالیت‌های هلال احمر در خصوص تاب‌آوری پرداخته است.

اجتماعی داریم. برای شناخت این موضوع ما نیاز به چند پرسش و پاسخ داریم. پرسش نخست این که نوع بحران چیست؟ پاسخ در این جا اجتماعی است. سوال دوم این است که این بحران منجر به چه می‌شود؟ پاسخ این است که منجر به یک آشفتگی و بعد مسأله بازگشت به آن در کمترین زمان با کمترین هزینه پیش می‌آید. به این تاب‌آوری اجتماعی می‌گوییم، اما گامی به سوی تاب‌آوری اجتماعی نیست؛ اینجا برای تاب‌آوری اجتماعی هم حیطه اجتماعی تاب‌آوری خواهیم داشت. این دو موضوع را نباید با هم در آمیخت. حیطه اجتماعی تاب‌آوری با تاب‌آوری اجتماعی با هم متفاوت است.

تاب‌آوری در جامعه هم متفاوت است. در حوادث و بلاها هر کدام از اینها، کلیدواژه‌گانی متفاوت هستند. اگر امروز بخواهیم نقد کنیم و پیشنهاد ارائه دهیم، می‌توانیم بگوییم که به نظر می‌رسد باید روی حیطه اجتماعی و فرهنگی تاب‌آوری فعالیت بیشتری کرد. منظور از فرهنگی، ارتقای دانش مردم چه در خصوص حوادث، چه در دانش عمومی و توجه به جهان‌بینی مختلفی داریم. مثلا حیطه اقتصاد به جامعه بستگی دارد، این که درآمد خوبی داشته باشیم، سرمایه اجتماعی، امنیت اجتماعی، آمادگی روانی اجتماعی و سبک زندگی، سرمايه اجتماعي توجه بیشتری نسبت به حیطه‌ها ساختاری داشته باشیم.

اصلا این موضوع جزو ماموریت‌های

ماموریت ما است.

در موضوع تساب‌آوری دو عنوان تاب‌آوری اجتماعی و حیطه اجتماعی تاب‌آوری مطرح می‌شود. بین این دو عنوان تفاوت معنایی وجود دارد؟

بله؛ بین تاب‌آوری اجتماعی و حیطه اجتماعی تاب‌آوری تفاوت وجود دارد. اینها با هم تفاوت دارند؛ این کلمات را نباید با هم ترکیب کنیم. یک تاب‌آوری

دکتر عباس استاد تقی‌زاده در گفت‌وگو با «شهرود»:

تاب‌آوری رویکردی برای مدیریت بحران‌ها است

شهرود | تاب‌آوری به چه معنا است؟ «شهرود» سعی کرده است در گفت‌وگو با دکتر عباس استاد تقی‌زاده، مشاور رئیس جمعیت هلال احمر در بهبود مدیریت سسوانج و بحران‌ها و ارتقای تاب‌آوری اجتماعی به تعریفی سساده از این موضوع دست یابد. عباس استاد تقی‌زاده در این گفت‌وگو به سطوح مختلف تاب‌آوری اشاره داشته است.

یک تعریف ساده از تاب‌آوری داشته باشیم؟

همه ما در زندگی با یک سری مشکلات و استرس‌ها مواجه هستیم. این استرس می‌تواند فردی باشد مثل یک بیماری مثل یک سردرد؛ من امروز گرسنه می‌شوم، به من استرس وارد می‌شود؛ یک نوع پول می‌شوم، به من استرس وارد می‌شود. بلاای طبیعی هم یکی نوع استرس هستند؛ یک فشار بیش از حد به یک سیستم، در یک محیط کلی هر موردی که باعث یک رنجش و سختی شود، بحران است. مسأله‌ای همچون گرسنگی و سرما، اختلاف دیدگاه، استرس‌های شخصی است و به جامعه هم استرس وارد می‌کند. تورم، خشکسالی، زلزله استرس به جامعه هستند. بنابراین تاب‌آوری هم سطوح مختلفی دارد. ما سطح تاب‌آوری فردی داریم؛ وقتی به یک فرد استرس وارد می‌شود، سطح تاب‌آوری در یک خانواده به عنوان کوچکترین گروه اجتماعی و به ترتیب سطح تاب‌آوری در یک شهر، کشور و جهان را داریم.

پس ما یک فشار داریم، این فشار می‌تواند اجتماعی، سیاسی، زیست‌محیطی و... باشد. در برابر این فشارها باید یک نوع مدیریت داشته باشیم؛ سوال این است چگونه این فشارهای واردشده را مدیریت کنیم؟ آخرین روش‌های علمی به ما می‌گوید که بهترین نوع مدیریت بالا بردن تاب‌آوری جامعه است؛ چرا چون این استرس‌ها خواهی نخواهی هستند؛ شما نمی‌توانید آنها را از بین ببرید، شما به زلزله نمی‌توانید بگویید نیا، هوا گرم نشو، باران نیا، اینها دست ما نیستند؛ خیلی از بحران‌های اجتماعی و اختلاف‌نظرها، مسائل زیست‌محیطی حتی مسائل سیاسی هم به همین شکل است؛ ما تاب‌آوری را رویکردی می‌دانیم

برای مدیریت مطلوب این بحران‌ها. **جمعیت هلال احمر به تاب‌آوری باید چه نگاهی داشته باشد؟** ما در جمعیت وقتی صحبت از جامعه می‌کنیم، منظور تاب‌آوری در سطح جامعه است. جامعه از چه موضوعاتی تشکیل شده است، در جامعه ما چه موضوعاتی داریم، ما در جامعه محورهای مختلفی داریم. مثلا حیطه اقتصاد به جامعه بستگی دارد، این که درآمد خوبی داشته باشیم، اشتغال خوبی داشته باشیم؛ اینها همه مربوط به جامعه است. ما زمانی که از تاب‌آوری در اجتماع صحبت می‌کنیم، یعنی حیطه اجتماعی تاب‌آوری در جامعه. جامعه متشکل از ۶ حیطه است: اجتماعی، اقتصادی، مسائل زیست‌محیطی، مسائل حاکمیتی، فرهنگی، فیزیکی. ما یک دید کلی داریم، جامعه‌ای که باید تاب‌آور شود؛ چون این فشارها بر جامعه وارد می‌شود. پس ما ایرانی می‌خواهیم که تاب‌آور باشد، تاب‌آوری تنها وظیفه هلال احمر هم نیست.

همان طور که تنها وظیفه وزارت بهداشت هم نیست، تنها وظیفه وزارت کشور هم نیست، حتی تنها وظیفه دولت هم نیست و حتی نباید به این مسأله حاکمیتی نگاه کرد. خیلی شفاف باید بهر سیم نقش و ماموریت چشم‌انداز جمعیت هلال احمر بر برای ایجاد تاب‌آوری کجاست؟ هلال احمر تا کجا می‌تواند در این موضوع فعالیت داشته باشد؟

ما می‌خواهیم مایشینی بسازیم، حرکت کند؛ لاستیک‌سازی لاستیک را می‌سازد، موتورسازی موتور را. هر بخش فعالیت خود را دنبال می‌کند. حال سوال این جا است ما می‌خواهیم یک جامعه تاب‌آور بسازیم، نقش جمعیت چیست؟ ما در این کارگاه اساسنامه جمعیت را گذاشتیم؛ ماموریت‌هایی که برای جمعیت در نظر گرفته شده است را مشخص کردیم؛ راهبردهای ۱۰ ساله را در نظر گرفتیم، اسناد بالادستی بین‌المللی را مدنظر قرار دادیم و گفتیم حالا

می‌توانید خلاصه‌ای از نتیجه به دست آمده ارایه دهید؟

عمده فعالیت‌هایی که جمعیت می‌تواند داشته باشد در حوزه‌های اجتماعی، فرهنگی و نهادی است.

هلال احمر است یا خیر؟

بله قطعاً.

یعنی نگاه سخت‌افزاری نداشته باشیم؟

نگاه سخت‌افزاری هم هزینه زیادی دارد و هم می‌تواند اثربخشی آن کمتر باشد. البته نه این که سخت‌افزاری را نبینیم، چون اصلا نمی‌توانیم این کار را نکنیم. وظیفه‌ای وجود دارد، ولی نکته‌ای که وجود دارد این است که شما می‌بینید در حیطه تاب‌آوری چند شاخص، شانس و نقش مهمتری دارند؛ مثلا ارتقای دانش مردم در حوادث یک شاخص است که نقش مهمی در تساب‌آوری دارد که با هزینه کم، دست‌یافتنی است و حتما حوزه آموزش همگانی اولویت داده می‌شود. این که جمعیت مدام بر آموزش همگانی تأکید دارد، به خاطر همین موضوع است.

این موضوع در عمل هم دیده می‌شود؟

پررنگ‌تر شدن نقش آموزش همگانی در جمعیت مشهود است. این موضوع کاملا قابل لمس و مشاهده است. اصلا استفاده از کلیدواژه آموزش همگانی در جمعیت، میزان اعتبارات آموزش همگانی نسبت به گذشته قابل مقایسه نیست.

جناب دکتر، اثربخشی این تغییر هم در جامعه مشهود است؟

پلان آموزش همگانی در جمعیت با یک استارت جدید شروع شده است. قطعاً این موضوع نتایج خوبی به دنبال دارد؛ این را با قطعیت عرض می‌کنم. یکی از اثرات آموزش همگانی کاهش هزینه و خسارات ناشی از حوادث است؛ این اثربخشی آموزش همگانی در آینده روشن می‌شود. نمونه این اثربخشی را می‌توانیم در کشورهای توسعه‌یافته ببینیم، اما به این نکته توجه کنید که آموزش همگانی یک حرکت یک‌شبه نیست. در کشورهای حادثه‌خیز ۲۰ سال روی آموزش همگانی در حوادث و بلاها سرمایه‌گذاری کرده‌اند تا به نتیجه رسیدند. به منظور کاهش چهار واحد هزینه، به ازای یک واحد سرمایه‌گذاری کردند؛ با این نگاه سرمایه‌گذاری کردند؛ نتیجه این شد که دو درصد از هزینه‌های ناشی از حوادث‌شان کاهش پیدا کرد.

اگر ما روز در جمعیت یک دست برش بیا یک خودرو نجات خریداری کنیم، ممکن است دقیقا بعد از خرید و استقرار در یک عملیات اثربخشی این خودرو نمایان شود. اثربخشی در حوزه قابل لمس تر است، به همین دلیل است که ما اصولا میل داریم در فاز پاسخ حرکت کنیم، به دلیل این که سریع‌تر اثربخشی آن مشخص می‌شود.

در مورد اثربخشی این موضوع هم باید بحث کنیم که آیا اثربخشی علمی نشان می‌دهد حضور در عملیات است؟ یا چه هزینه‌ای، چه اقدامی انجام شده است؟ بله اگر با نگاه نامحدود بودن منابع نگاه کنیم، همه این نکات باید با هم دنبال شود، اما اگر با نگاه محدودیت منابع نگاه کنیم باید ببینیم با کدام روش و اقدام می‌توانیم با هزینه کمتر به صورت پایدار، خروجی بهتری داشته باشیم.

در جوامع دیگر درباره موضوع تاب‌آوری چه فعالیت‌هایی صورت گرفته‌است؟

بررسی‌های علمی نشان می‌دهد از سال ۱۹۶۳ تا سال ۲۰۱۶ در سطح دنیا نزدیک به ۴ هزار و ۳۰ اثر منتشر شده است. در حوزه تاب‌آوری اجتماعی، سرمایه‌های تاب‌آوری در سال ۲۰۱۶ تولید شده؛ موضوعی که در سال‌های اخیر در ایران نیز مورد توجه قرار گرفته است.

۱۷۵ کتاب علمی در حوزه تساب‌آوری اجتماعی نیز تاکنون منتشر شده است. آمریکا، انگلستان، برزیل، استرالیا و کانادا کشورهایی هستند که به ترتیب بیشترین آثار را در این حوزه تولید کرده‌اند. کشور ایران نیز با انتشار ۱۳ مدرک علمی در این باره در جایگاه سی‌وهفتم در میان کشورهای جهان قرار گرفته است. دانشگاه سائو پائولو برزیل با تولید ۵۷ عنوان مدرک علمی دارای بیشترین اثر در حوزه تاب‌آوری اجتماعی است و در ایران نیز واحد علوم تحقیقات دانشگاه آزاد، دانشگاه بزد و دانشگاه تهران در حوزه تاب‌آوری اجتماعی فعال بوده‌اند.

قطعاً با نگاه و دید علمی و ارزیابی‌های علمی انجام شده، می‌توانیم نقش تاب‌آوری در هلال احمر را تبیین و با این شیوه، موضوع تاب‌آوری اجتماعی را بومی‌سازی کنیم. انجام ماموریت مدافع‌گری، اجرا و حمایت در جمعیت هلال احمر بدون دیدنه‌ای علمی و اطلاع از وضع شاخص‌ها امکان‌پذیر نیست.

به عنوان سوال پایانی اگر نکته‌ای باقی مانده است بفرمایید؟

هدف از تاب‌آوری کاهش ریسک و خطر است که با توجه به نقش جمعیت هلال احمر در مدیریت بحران، توجه به موضوع تاب‌آوری در ماموریت‌های جمعیت بسیار موثر است. همچنین اولویت برنامه ششم توسعه و برنامه ۱۰ ساله جمعیت هلال احمر، فعالیت در حوزه پیشگیری به‌ویژه ارتقای تاب‌آوری جامعه از طریق آموزش مردم است.

یکی از حیطه‌های مهم تاب‌آوری، حیطه اجتماعی تاب‌آوری است که سرمايه اجتماعي، امنیت اجتماعی، آمادگی روانی-اجتماعی، سبک زندگی و... در این حیطه نقش ایفا می‌کند. یکی از اندوخته‌های جمعیت هلال احمر، سرمايه اجتماعي است، به همین دلیل موضوع تاب‌آوری اجتماعی مورد توجه هلال احمر قرار گرفته است. به‌طور خلاصه ظرفیت تبدیل و تحول، تطبیق و سازگاری و توان مقابله با تنش و بحران‌های اجتماعی است. ماموریت اصلی تاب‌آوری، برگشت‌پذیری در سریع‌ترین زمان ممکن با حداقل آشفتگی و حفظ شایستگی است.